

D-l profesor Rădulescu-Motru fiind silit să parăsească Bucureşti, roagă publicul să-l ierte că nu poate cînta conferinţa personală. În locul sau cîteşte asistentul universitar A. Manoil.

Prof. Rădulescu - Motru
17. II. 1932.

CATEHISMUL SPIRITALITATII NOASTRE.

B

Crezul naţionalist fiind opera judecăţii logice -ştiinţifice-, iar nu opera inspiraţiei religioase, cum este crezul bisericei creştine, este delă sine înțeles că el nu poate fi ridicat la rangul de entitate invariabilă. Tot ce este logic este şi relativ, fiindcă tot ce este logic exprimă o relaţiune între datele prinse de inteligenţă. Dacă se schimbă datele, în perspectiva inteligenţiei, se schimbă atunci şi relaţiunea care formează obiectul judecăţii logice. Viaţa unei naţiuni se desfăşură în condiţii diferite, delă secol la secol. Ea este, când în luptă cu dificultăţi materiale, când în luptă cu dificultăţi morale. Odată este în războiu cu duşmani din afară, altă dată este sfâşiată de duşmânii interne. Pedeasupra acestor felurite condiţionări, vine apoi ne-

. / .

prevăzutul datorit propriului său fond; varietatea sufletească și creșterea numărului celor care compun națiunea.

De aceea un crez naționalist invariabil nu poate fi, pe câtă vreme viața unei națiuni este veșnic mobilă. Crezul naționalist este susceptibil, în conținutul său, de corectări și complectări. Mai ales de complectări, Aceea ce rămâne constant în el este numai tendința de a răspunde nevoilor și nădejilor aceleiași națiuni.

Crezul naționalist al Românilor este o ilustrare tipică a acestei reguli generale.

Intrat destul de devreme în conștiința oamenilor politici ai țării, el a reflectat mai întâi atitudinea de defensivă a unui popor care lupta să se țină în viață.

Primul crez naționalist al Românului s'a rezumat să postuleze veșnica nedespărțire a Românului de pământ și de limbă. Primul crez românesc este un strigăt de desnădejde. El preface în ideal aceea ce experiență de veacuri dovedise a fi singurele adăposturi, sub care viața primejduită a Românului a putut să se continue. Fără pământul Daciei, cu minunatele lui dispoziții geografice, - și fără

3

limbă, aşa cum a fost inobilată prin structura latinei, nu s-ar fi putut păstra o naţiune română pe harta Europei. La pământ și limbă s'a adăogat în timpul ^{când/} ~~a fost~~ amenințat de invazia Turcilor pagâni și ortodoxismul. Dar de îndată ce pericolul turcesc n'a mai fost amenintător, de ortodoxism s'a vorbit mai puțin.

Idealul național nu face decât să reflecte condițiile realității.

Astăzi, pământul și limba au rămas în crezul nostru naționalist ca elemente ~~clăse~~ tradiționale, încunjurate de toată afectiunea, dar fără să mai ocupe scena actualității. Nimeni nu se mai gândește că s-ar putea despărți națiunea română de pământul și de limba ei. Alte gânduri sunt astăzi de actualitate. Când istoricii, și mai ales geografi, ne explică rolul providențial pe care geografia Daciei l'a avut în istoria poporului român, noiprimim explicările lor, ca simple rezultate ale unor cercetări științifice desinteresate, iar pe acești istorici și geografi nu-i mai trecește astăzi în rândul apostolilor naționaliști. Deasemeni, nici pe aceia cari eventual ar

ajunge la rezultate contrarii nu i-am trece în rândul trădătorilor. Nu tot aşa era însă mai înainte. ~~Un~~ Scriitorul care se ocupa de istoria sau de geografia Daciei, era de adreptul naționalist. Chiar și acum, în publicul cel mare, profesiunea de istoric este legată de eticheta de naționalist. Pentru generația veche, în orice caz, un mare istoric nu putea să fie decât și un mare naționalist. Tradiția conservă ~~multe~~ multe alte urme ale prestigiului de care s'a bucurat mai înainte pământul. În leguiirile noastre proprietatea pământului este și acum privilegiată. Suntem apoi singurul popor care traduce încetățenirea prin imaginea de împământenire. Toate celalte popoare, pentru faptul de a primi pe un străin în mijlocul lor, întrebuintează cuvinte abstractive; ele zic naturalizare și încetățenire; numai Români au originalitatea de a zice împământenire. A împământeni, pentru români, însemnează a infia. Pământenii sunt fii țării. Pământul este fundament al spiritualității naționale române.

Limba vine imediat după. Până acum de curând, Români au avut pentru limba lor un sentiment profund de duioșie.

Francezul este mândru de limba lui. Tot aşa și italianul. Englezul este indiferent, ca și germanul. Românul însă, la auzul limbei lui, se bucură ca de un copil regăsit. Literatura în nici o altă țară n'a fost prețuită pentru caracterul ei național ca la noi. Mulți dintre poeții noștri au și astăzi iluzia că au fost printre intemeietorii patriei române.

Cu creșterea siguranței, și în același timp cu complicația împrejurărilor, crezul națiunii române s'a extins. Din prima jumătate a secolului al 19-lea, el s'a îmbogățit cu revendicări politice. Mai întâi cu revendicări politice de ordine internă: cu idealul libertății și al democrației. Apoi cu revendicări de ordine externă: cu idealul unității culturale a tuturor Românilor. În sfârșit, cu idealul întregirii neamului într'un singur Stat. Iar în zilele noastre îi stă în pregătire o nouă extindere, prin care se prevede o întreagă ideologie politico-socială.

V.-

Prin această extindere treptată, crezul nostru național pierde cu desăvârsire caracterul lui de sentiment,

pentru a deveni un program de activitate practică, desbătut la lumina zilei, Catehismul spiritualității noastre, în urma acestei transformări, devine și el, în primul rând, un îndreptar destinat explorării viitorului, și numai în al doilea rând un sfânt depozit al experienței trecutului. Prin spiritualitate noi vom să dobândim o judecată cât mai susținută și cât mai prevăzătoare.

Nouii probleme își așteaptă astăzi deslegarea dela judecata oamenilor noștri politici. Gravitatea lor nu mai este pentru nimeni un secret. Incepem să le enumeraăm.

Care este partea de auto-determinare, rezervată originalității naționale în organizarea Statului român de mâine ?

Iată prima problemă care așteaptă o soluție. De aproape un secol ea ni s'a pus. Nici până astăzi ea n'a fost nici măcar limpede formulată, necum rezolvată, Catehismul spiritualității trebuie să ne-o formuleze limpede, cel puțin.

Fiecare națiune are un fond sufletesc, pe care se ridică instituțiile sale de Stat. Acest fond sufletesc aduce el dela sine toate instituțiile de mai târziu, sau,

pentru ca aceste instituții să ia ființă, este nevoie ca acest fond sufletesc să facă împrumuturi în afara ? Este, adică, Organizarea de Stat o simplă depănare a ghemului de aptitudini, ghem pe care și-l are fiecare națiune când vine pe lume, sau este organizarea de Stat un produs ce se țese ocasional din combinarea multor fire împrumutate dela diferite ghemuri naționale ?

In primul caz, fiecare națiune își are predestinația sa politică. Statul unei națiuni este pur și simplu desfășurarea instinctivă a instituțiilor care se găsesc în stare de preformație ascunse în fondul său sufletesc. Comodă teorie pentru acei cari au o situație câștigată în Stat, Situația lor este asigurată, fiindcă era prevăzută chiar înainte de nașterea Statului.

Desigur acest caz nu se întâmplă niciodată în ordinea istorică. Instituțiile politice nu ies instinctiv din fondul sufletesc al popoarelor, cum eșe pânza de păianjen din glandele secretorii ale acestuia. Chiar și păianjenul, ori și cât ar fi el de instinctiv când ~~fese~~, ^{fese} tine seama de

împrejurările externe și își acomodează acestora funcțiunile lui secretorii. Cu atât mai mult o națiune. Din naștere ~~vin~~ sunt dispozițiile sufletești, nu și instituțiile.

Primul caz trebuie înălțurat. Națiunea are din naștere dispoziții spre instituții politice în genere, dar nu și instinctul spre anumite instituții politice. Tocmai pentru aceea are ea inteligență. Ea alege între diferitele instituții politice pe acelea care se potrivesc mai bine cu împrejurările vietii. Instituțiile politice sunt inventiuni cari se pot împrumuta între națiuni, cum sunt și instrumentele de muncă în genere. Negreșit, în alegerea instrumentelor sunt preferințe datorite dispozițiilor din naștere, în nici un caz însă alegerea nu se face prin instinct.

Venim aşadar la cel de al doilea caz, singurul posibil în viața națiunilor, la cazul când națiunea trebuie să împrumute și din experiența sufletească a altor națiuni pentru a-și întocmi ~~organizația~~ ^{organizarea} ~~să~~ politică. În special cazul nostru al Românilor.

Problema politicei noastre a fost și este : ce împrumutăm și cum împrumutăm din instituțiile politice ale popoarelor.

• relor cu o viață politică mai încercată ?

Suntem largi la împrumut; împrumutăm tot ce ni se pare perfect, cu nădejdea că deși acest tot nu este pe croiala sufletului nostru, noi totuși vom ajunge în viitor să ne desvoltăm și să folosim de împrumut ?

Sau suntem zgârciți la împrumut și nu împrumutăm decât încet și pe dibuitele ?

Imprumutăm mult și repede, sau puțin și încet ?

Fiecare din aceste răspunsuri își are partizanii săi.

In genere spiritele entuziaste voesc să împrumute mult și repede. La 1848 asemenei spirite entuziaște ambicioase să vadă prefăcută România într'o colonie a civilizației franceze. Corespunzător acestei ambiții, s'a și împrumutat multe din leguiurile și instituțiile politice ale Franței.

Spiritele cumpănite sunt în genere contra împrumuturilor. Dar la noi în țară spiritele cumpănite n'au putut să-și impună punctul lor de vedere, fiindcă la începutul secolului al 19-lea țara era aşa de puțin pregătită politică, încât împrumuturile se impuneau. Îngepând cu

generația de la 1848 împrumuturile s-au ținut lant. Atât pe terenul ~~instituțiilor~~ politice, cât și pe cel finanicar.

Această experiență a împrumuturilor a durat, prin urmare, aproape un secol. Care dintre cele două răspunsuri să dovedească că fiind cel mai întemeiat? Au avut dreptate entuziaștii, ori au avut dreptate cumpăniștii? Pare că nici unii nici alții.

Astăzi suntem tot în situația din 1848. Cu o singură deosebire: la 1848 bătea vântul dinspre Franța, astăzi dinspre Italia și Rusia. Entuziaștii de odinioară visau să ne înzestreze cu o organizație liberală burgheză. Entuziaștii de astăzi visează să ne înzestreze țara cu o organizație fascistă sau sovietică. În România vântul trebuie să bată din cotrova pentru ca mașinaria politicei să meargă!

Este timpul să aprofundăm problema ca să ajungem la o soluție satisfăcătoare. Spiritualitatea noastră nu poate rămâne și de aci înainte fără o direcție unitară și sigură într-o chestiune atât de importantă.

Această direcție unitară și sigură avem datoria să o

- 11 -

deslușim din ultimele cercetări istorice, geografice și sociologice ale oamenilor noștri de știință. Asemenei cercetări nu ne lipsesc. Ele au dus chiar la rezultate, care nu mai lasă nici o îndoială în ceeace privește răspunsul de dat la întrebarea noastră: ce și cum să facem împrumuturile ?

Răspunsul ~~aceea~~ noi îl deslușim în felul următor:

Poporul nostru nu poate să împrumute ^{însăși} dispozițiile sufletești pe care le-ar putea să le admire la alte popoare. Nu se poate împrumuta sufletul, cum nu se poate împrumuta trupul, și cum nu se poate împrumuta țara. Dispozițiile sufletești ale fiecărui popor au rădăcini adânci, care nu permit transplantarea. Nu se pot împrumuta deasemeni creațiile sufletești care sunt esite din sinteza directă a dispozițiilor sufletești. Mentalitatea franceză, sau engleză sau germană, nu o poate împrumuta Românul, fiindcă mentalitatea este sinteza directă a dispozițiilor inteligenții. Nu se poate împrumuta patosul poetic, sau atitudinea metafizică, Fiecare popor apoi își are eroismul și trivialitatea sa.

Sentimentul familiei, al prieteniei, al camaraderiei, al curajului civic, etc., sunt croite pe tradiția fiecărui popor. Cu un cuvânt, tot ce este cultura intimă a sufletului nu se poate împrumuta, fiindcă această cultură trăește în aceeași ființă cu dispozițiile sufletești. Se pot împrumuta însă simboalele care servesc unei mentalități; se pot împrumuta riturile și ceremonialul; se pot împrumuta instituțiile, cum se pot împrumuta și instrumentele de muncă. Dar toate aceste împrumuturi au o margine bine fixată. Împrumutarea instrumentului de muncă nu garantează și abilitatea muncii. Cu același instrument de chirurgie un îndemânic face o operație reușită, cu care altul a făcut una mortală. Cu aceleași simboale un om de geniu exprimă gândiri sublime, cu care altul exprimă banalități. Cu același ceremonial unii adoră pe Dumnezeu și alții adoră o obscenitate. Cu aceleași instituții unii servesc binele comun, pe când alții își servesc interesele lor proprii. Instituțiile nu garantează moralitatea vieții politice, precum nici

- 13 -

perfe^ctiunea instrumentelor de muncă nu garantează abilitatea muncitorilor.

Această mărginire a împrumutului au pierdut-o din vedere entuziaștii noștri dela 1848. Sau dacă n'au pierdut-o din vedere, au avut însă iluzia să credă că o pot birui ușor. Ratiونamentul lor era următorul : poporul român n'are încă deprinderile sufletești cerute de noile instituții. Poporul român este însă bine dotat dela natură, Noile instituții vor sugera deprinderile care lipsesc.

Rationamentul s'a dovedit că este corespunzător realității numai într'o mică măsură.

Noile instituții, departe de a sugera deprinderi noi, au continuat să întărească pe cele vechi.

Ce este atunci de făcut?

Un singur lucru.

Să alegem între instituțiile străine și să împrumutăm numai pe acele care se pot realiza prin deprinderile poporului nostru. Să împrumutăm numai ceeace se poate și împământeni la noi.

Poporul nostru nu este nici supraîncărcat cu însușiri sufletești, dar nu este nici prea lipsit. El este în media popoarelor normale. Poate ceva chiar peste medie.

Inainte de a împrumuta din afară, să cercetăm cu deamănumul fondul nostru lăuntric. Omul gospodar își cumpără mobila după casa pe care o are. Așa să facă și omul nostru politic. Mobila după casă, nu casa după mobilă.